

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 332.146.2:338.2:330.357

Іжа Микола, Марущак Володимир

МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІЙ

Стаття присвячена проблемі стратегічного планування в системі державного управління. Аналізується сутність планування в структурі регіонального управління, їх взаємозв'язок і вплив одне на одне, стратегічного планування на регіональне управління. Представлена модель стратегічного планування як складова регіонального управління сталого розвитку економіки територій.

Ключові слова: стратегічне планування, управління, державне планування, державне управління, економічна діяльність, управлінська діяльність, регіональне управління, сталий розвиток.

Постановка проблеми

Сучасні економічні процеси суттєво впливають на суспільні відносини. Традиційні підходи до регулювання фінансово-економічної діяльності вичерпали себе, що веде до значних потрясінь соціально-економічного життя. Це, в свою чергу, потребує від держави заходів до стабілізації та сталого розвитку економіки регіонів. Це завдання повною мірою лягає на державне управління, яке повинно підситити ефективність своїх функцій управління в економічній сфері. В цьому напрямі значний потенціал має стратегічне планування як функція управління. Її функціональний зміст дає можливість вивести державне регулювання економічних процесів регіонів на якісно новий рівень.

Дослідження даної проблематики в галузі державного управління на сьогодні представлено достатньо широко. Теорія стратегічного планування в сфері економіки висвітлюється в працях: Ребкало В., Валевського О., Шарова І.О. та ін. Втім сама проблема стратегічного планування та його впливу на сталий економічний розвиток процеси залишається недостатньо дослідженою.

Мета

Метою даної статті є розкриття змісту стратегічного планування в державному управлінні в регулюванні економіки регіонів та визначення моделі стратегічного планування в регулюванні економіки територій.

Виклад основного матеріалу

Останні десятиліття в розвинених країнах пов'язані з розвитком стратегічного планування як особливого виду планування [1, с. 176–183], яке є додатковою підставою для ефективного державного управління в сфері економічних відносин. Відносно України можна стверджувати, що як системне явище воно не діє, але окремі його моменти існують в системі державного регулювання. Щоб оцінити його потенціал і можливості використання у розвитку економіки,

необхідно звернутися до стратегічного планування як явища, оскільки воно не вписується в існуючі уявлення про планування і дійсно виступає як нестандартна форма планової діяльності.

Органи регіонального управління (місцеві органи державного управління та місцевого самоврядування) містять у собі значний потенціал стратегічного планування, значною мірою впливають на сталий економічний стан, але їх діяльність здебільшого сьогодні має ситуаційний характер, тому в їх діях чимало помилок, а ефективність управлінської ланки низька. Впровадження механізму стратегічного планування сталого розвитку регіону стало б новим кроком в управлінні, бо підвищився б потенціал органів регіонального управління, а економічні реформи ефективніше доводились би до нижчих рівнів.

Рішення органів регіонального управління поділяються на оперативні і стратегічні. Разом з тим, стратегічні рішення здебільшого низькі за своєю якістю, бо не дотримується процес їх розробки як стратегічних планових рішень регулювання економічних відносин. Стратегічне планове рішення в сталому розвитку регіонів у економічній сфері:

- 1) детально формує завдання органів регіонального управління з економічних питань;
- 2) допомагає окреслити загальні межі управлінського рішення економічної ситуації;
- 3) дає можливість проаналізувати об'єкти економічного регулювання;
- 4) модулює використання ресурсів;
- 5) визначає ефективність управлінських дій [2, с. 79].

Досягнення результатів означеного стратегічного регулювання сталого розвитку потребує зміни циклу розробки і прийняття рішення в процесі нормотворчої діяльності органів регіонального управління. Розробка і прийняття рішення на основі стратегічного планування передумовлює постановку питання про необхідність такого регулювання і розробку наукової концепції розробки проекту акта регулювання економічних відносин. Лише після цього може йти мова про розробку самого проекту рішення. Наукова концепція як стадія стратегічного планування органів регіонального управління повинна передумовити рішення, які увійдуть у його проект. Для цього необхідно окреслити проблему, яка повинна знайти своє відображення в рішенні, як її можна вирішити, який організаційно-правовий механізм необхідно запровадити для ефективного управлінського рішення, хто конкретно буде виконувати і нести відповідальність за наслідки рішення. Розробка наукової концепції рішення сталого розвитку регіону дає змогу перейти до розробки його проекту, використовуючи накопичену базу і доповнюючи її компонентами, необхідними для якісного змісту. З цією метою проект необхідно перевірити на відповідність до нормативної бази, провести експертизу наукової концепції, а потім і самого проекту, скласти графік проходження проекту правового акта управління, здійснити координацію різних відділів при розробці проекту. Такий підхід до розробки рішень органів регіональ-

Аналіз останніх досліджень і публікацій

ного управління, які мають стратегічну спрямованість, дозволив би підвищити якість управлінських рішень і більш професійно виконувати свою роботу.

Розробка і прийняття рішень регіональних органів вибирає в себе систематизацію дій, які повинні носити сталий і передбачений характер за рахунок зусиль, спрямованих на те, щоб уникнути ситуацій, які гальмують діяльність самих органів, зменшують їх ефективність і негативно впливають на об'єкти економічного регулювання. Це означає, що регіональні органи при регулюванні економічних відносин повинні діяти в межах своєї компетенції, аналізувати стан об'єкта регулювання, розробляти правові акти так, щоб вони реально сприяли поліпшенню стану регулюючого об'єкта, тобто економічних відносин.

Стратегічне планування пов'язане з поміркованими діями регіональних органів управління, котрі спрямовані на прийняття рішень і здійснення таких дій, які об'єднують у собі економічну політику держави, а також спираються на реальність існуючих економічних відносин. Тому стратегічне планування представляє собою реалізацію державної політики, її цілей і задач, реалізацію функцій держави виконавчо-розпорядчими органами у економічній сфері шляхом поміркованого процесу прийняття управлінських рішень. Виходячи з цього, прийняття управлінського рішення в сталому розвитку регіонів повинне включати в себе:

- 1) чітке формування завдань регіонального органу з регулювання економічних відносин;
- 2) окреслення кордонів управлінського рішення, яке розробляється та приймається;
- 3) виявлення можливостей і наявності ресурсів при реалізації управлінського рішення;
- 4) визначення ефективності закладеного регулювання в управлінському рішенні;
- 5) визначення наслідків реалізації змісту означеного рішення як в економічній, так і соціальній сферах.

Стратегічне планування у сфері регулювання сталого розвитку економіки регіону слід розглядати як невід'ємну частину управлінського впливу. Мова йде про те, що рішення регіональних органів управління приймаються по головних напрямках регулювання економіки шляхом як конструювання внутрішньої структури рішення, так і тих дій, які здійснює в зв'язку з цим орган регіонального управління. Тому стратегічне планування має статично-динамічний характер, де статика – це рішення, яке скоординоване на планових засадах, а динаміка – це скоординовані планові дії регіонального органу чи їх сукупності. Таким чином, стратегічне планування являє собою кристалізовані дії регіональних органів через управлінські рішення, які формуються на планових засадах [3, с. 29].

Стратегічне планування в сталому розвитку регіонів дає можливість встановлювати тривалі зв'язки між регіональними органами і об'єктом регулювання економічних відносин. Кожний етап реалізації управлінського рішення передбачає злічення передбачуваних наслідків і фактичного стану речей. Такий взаємозв'язок дає можливість вносити корективи в залежності від об'єктивного ходу розвитку економіки. Ці корективи пов'язані з виконанням дій, котрі можуть гальмувати негативні тенденції економічного розвитку. Досягається це шляхом зміни акцентів у реалізації самого рішення і за рахунок залучення додаткових ресурсів. Крім того, стратегічне планування дає можливість більш плідної роботи з виконавцями. Вже саме управлінське рішення, побудоване на планових засадах, висвітлює необхідність тих характеристик,

які мають бути у виконавців для ефективного реалізації прийнятого рішення. Все це дає можливість у процесі реалізації стратегічних напрямів окреслити основні цінності, кінцеві результати, виробити оптимальний вплив на об'єкт, що регулюється. Це підвищує ефективність прийнятого рішення на стадії його реалізації з боку регіональних органів і знижує неякісність прийнятих рішень.

Розробка і прийняття управлінських рішень на основі планових засад дає можливість бачити постадійну його розробку і як вирішуються питання від задуму до реалізації. Такий підхід дає можливість переконати опонентів, що кроки, закладені в рішенні, правильні, оптимальні і ефективні. Це суттєво знижує опір з боку тих, хто супротивиться змінам і бажає залишатися в межах існуючого економічного простору. До того ж планова стратегія управлінського рішення знижує суперечності між різними органами, оскільки воно спирається на компетенцію кожного органу і дає можливість пов'язати їх дії так, щоб націлити на кінцевий результат. Стратегічне планування дозволяє поліпшити якість роботи регіонального органу, оскільки планові процедури зменшують ймовірність помилок, розширюють інформаційну базу при прийнятті рішення, дають можливість пов'язати цілі, задачі з ресурсними можливостями, поставити виконання рішення на реальну основу, передбачити можливість виникнення нештатних ситуацій, застосування засобів по ліквідації негативних явищ, прогнозувати наслідки прийнятого управлінського рішення.

Використання стратегічного планування у регулюванні сталого розвитку регіональних економічних відносин пов'язане з внутрішніми його властивостями, які включають у себе процес, організацію і структуру стратегічного планування.

Процес стратегічного планування представляє собою низку послідовно здійснюваних дій [4, с. 679] з боку регіонального органу управління в регулюванні економічного об'єкта, тобто є багатоступінчастим процесом [5, с. 111], який включає в себе дослідження, збір інформації, проектування (розробку моделі), оцінку моделі, розробку альтернатив, вибір варіанту плану дій, організаційну підготовку реалізації варіанту моделі, виконання рішення і контроль, коректування дій регіонального органу по регулюванню економічної ситуації. Всі ці дії можна згрупувати у модель, яка складається з дев'яти стадій, які в сукупності утворюють процес стратегічного планування сталого розвитку регіону. Таким чином, процес стратегічного планування дає можливість представити розроблену модель у вигляді віртуальної реальності, формувати механізм оцінки кількісних і якісних джерел інформації, вихідних даних, результатів проміжного стану економічної ситуації і кінцевий результат діяльності регіонального органу управління в регулюванні економічних відносин, що дає можливість розробити оптимальне управлінське рішення.

Перша стадія моделі стратегічного планування пов'язана з загальним дослідженням економічного стану об'єкта регулювання. В діяльності регіонального органу така діяльність, як правило, не виникає сама по собі. Вона впливає з економічної політики держави, коли перед органом ставиться конкретне завдання, або сама економічна ситуація спонукає до таких дій. Дослідження має бути спрямоване не тільки на економічний об'єкт, а також і на самий орган, його спроможність розв'язати поставлену задачу. З боку регіонального органу досліджуються кордони економічного явища, зовнішнє оточення об'єкта, яке має вплив на нього, самий економічний стан та тенденції економічного руху. Окрім того,

з'ясовується потенційна можливість регіонального органу вирішити поставлену задачу і наявність компетенції для її розв'язання. Все це веде до розробки стратегічного напрямку діяльності органу регіонального управління в регулюванні економічного явища. Таким чином, на першій стадії регіональний орган створює загальну картину економічного стану об'єкта регулювання, виявляє підходи щодо його регулювання, прораховує необхідні ресурси для вирішення проблеми, визначає час, який потрібен для рішення питання ефективного регулювання сталого розвитку економічних відносин.

Друга стадія моделі стратегічного планування являє собою перехід від загального до конкретного. Якщо на першій стадії домінують загальні оцінки, що веде до розробки стратегічної лінії, то друга стадія стосується конкретного аналізу економічного стану об'єкта регулювання. Тому йде збір значної кількості інформації, її аналіз, що дає більш детальну характеристику об'єкту економічного регулювання. Все це дає можливість точніше визначити реальність існуючого становища і розробити альтернативні варіанти впливу як самого регіонального органу, так і тих наслідків, які вони можуть викликати. Альтернативні варіанти дають бачення розвитку економічних процесів як в позитивному, так і негативному напрямках. Окрім того, аналіз економічної ситуації дає

можливість виявити фактори, які не піддаються регулюванню, або є нестабільними, а також можливість регіонального органу з'ясувати вплив цих чинників на можливість регулювання і визначитись із засобами, які можуть зменшити їх вплив або виключити їх вплив на економічні відносини. Наявність альтернатив дозволяє конструювати рішення з точки зору його оптимальності для кінцевих результатів регулювання економічного руху.

Третя стадія моделі стратегічного планування полягає у самооцінці регіонального органу щодо можливостей ефективно регулювати економічну ситуацію. Наявність альтернатив дозволяє вимірювати структури регіонального органу щодо можливостей регулювання, виконання поставлених завдань, достатньої компетенції, наявності дієздатності апарату. Все це викликає необхідність організаційного планування, тобто внесення змін у структуру регіонального органу з метою здійснити в ході аналітичного аналізу апробацію адекватності структури регіонального органу щодо можливостей вирішення поставленої економічної задачі. Це потребує аналізу внутрішньої структури органу регіонального управління і тих зв'язків, які складаються між ним та іншими суб'єктами. Такі дії дають можливість до початку реалізації рішення підготувати регіональний орган

до вирішення поставленої перед ним задачі, а також з'ясувати впродовж цих дій сильні та слабкі сторони регіонального органу в регулюванні економічного об'єкта (рис. 1).

Дана стадія моделі стратегічного планування дає можливість визначити загальний потенціал регіонального органу управління, встановити перевагу, котру можна використати при альтернативних діях, а враховуючи недоліки своєї структури, визначити обмеження на некомпетентні дії і створити умови для змін у структурі плану, зняти чи пом'якшити недоліки в діяльності регіонального органу управління.

Четверта стадія моделі стратегічного планування – стадія порівняльного аналізу альтернатив та імовірних дій при реалізації управлінського акта регіонального органу в регулюванні економічних відносин, тобто вибору. Порівняльний аналіз альтернатив дає можливість виявити в них позитивні та негативні сторони. До того ж порівняльний аналіз може вести до синтезу, коли альтернативи комбінуються між собою. Така комбінація важлива сама по собі, оскільки дії синтетичного типу можуть давати нові результати, вищі за ті, що містилися в альтернативних рішеннях. Порівняльний аналіз і синтез можуть впливати на організаційне планування діяльності регіонального органу. Нові можливості підвищення ефективності рішення, яке розробляють, можуть визвати зміни у самому органі управління, а також мінімізувати організаційні витрати на розробку управлінського рішення.

П'ята стадія моделі стратегічного планування виступає як стадія формалізації дій у формі проекту управлінського

Рис. 1. Модель стратегічного планування регулювання сталого розвитку економічних відносин регіону

акта. Якщо попередні стадії були стадіями розробки всебічних сторін регулювання економічної ситуації, то на цій стадії настає момент, коли дії регіонального органу управління повинні прийняти якусь кристалізовану форму. Такою формою є те рішення, яке приймається органом регіонального управління. На цій стадії альтернативи трансформуються в кінцеве рішення, яке, на відміну від звичайного плану, не є сукупністю показників, яких необхідно досягнути, а містить у собі механізм взаємозв'язку окремих елементів і їх дій у відповідності до поставленої стратегічної мети. Тому управлінський акт повинен містити у собі розробку і формування зобов'язань суб'єкта регулювання, його права та обов'язки, гарантії сторін при реалізації управлінського рішення, сформовану стратегію дій, систему контролю виконання управлінського рішення.

Шоста стадія моделі стратегічного планування – це відпрацювання системи організаційного планування. На цій стадії завершується підготовка регіонального органу до реалізації управлінського рішення з економічних питань, а також здійснюється координація з іншими суб'єктами регулювання і надання їм імпульсу в підготовці до участі в регулюванні ситуації. Окрім того, ця стадія пов'язана з ресурсним забезпеченням виконання розробленого рішення, коли остаточно обраховуються людські, фінансові, матеріальні, організаційні та інші ресурси, необхідні для ефективного реалізації регулювання і досягнення поставленої мети.

Організаційно-правове планування являє собою здійснення діяльності органів управління, їх роботи, формування органів, розробку їх структури, реалізацію їх цілей і завдань на основі планових засад. Діяльність органу державного управління багатогранна, а крім того, і сама структура його складна. Оскільки структура апарату управління формується на основі об'єктивних закономірностей соціально-економічних процесів, то виникає необхідність планувати формування структури апарату управління в залежності від соціально-економічних процесів. Також і елементи апарату управління піддаються організаційно-правовому плануванню. Пов'язане це з тим, що детермінованість діяльності органу управління, в залежності від функцій, здійснюваних ним по регулюванню тієї чи іншої сторони соціально-економічних процесів, ставить завдання по плануванню його діяльності, забезпечує ефективність його впливу на процеси, що протікають в соціальній і економічній сферах.

Організаційно-правове планування формує планування структури апарату управління в залежності від стану соціально-економічних процесів і тенденцій їх розвитку. Так, той чи інший рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин визначає планування структури галузей національної економіки, кількість міністерств, їх функцій, компетенції, кола управлінських рішень, що приймаються, та ін. Таким чином, організаційно-правове планування, будучи формою прояву стратегічного планування в структурі регіонального органу, займає в ньому важливе місце і забезпечує ефективність системи регіонального управління.

Сьома стадія моделі стратегічного планування – це прийняття і реалізація рішення регіонального органу. На цій стадії проект управлінського рішення з питань економіки перетворюється на правовий акт, як правило, нормативного характеру. Але його одного недостатньо, і він повинен супроводжуватися індивідуальними правовими актами, які б залучали конкретних суб'єктів регулювання економічних відносин до дій, закладених в норматив-

ному акті. Ця стадія завершує весь попередній процес стратегічного планування, коли планові дії переходять у площину реального економічного регулювання.

Восьма стадія моделі стратегічного планування – це стадія відстежування реалізації прийнятого рішення, що полягає у формуванні системи контролю і оцінки виконання управлінського рішення по регулюванню економічних відносин. Мета системи контролю не полягає у здійсненні карної функції, а в аналізі діяльності суб'єктів регулювання економічного руху, з точки зору виконання ними тих дій, які закладені в управлінському рішенні. Виходячи з цього, контроль повинен допомагати суб'єктам регулювання ефективніше здійснювати свою функцію і компетенцію. В той же час виявлені правопорушення з боку суб'єктів та посадових осіб повинні бути об'єктом оцінки з боку державних та правоохоронних органів. Таким чином, стратегічне планування є чинником боротьби проти порушення законності.

Наявність чіткого процесу, структури і організації стратегічного планування робить систему реалізації управлінських рішень прозорою, і можливості порушувати закон суттєво звужуються. Система контролю зменшує можливості відхилення управлінського рішення від обрахованих результатів і дає можливість порівняти відхилення від вихідних положень, на яких формувалося рішення. Контроль – це також оцінка того, як виконуються положення, закладені у прийнятому рішенні. Оцінка дає можливість накопичувати інформацію, аналізувати її і бути готовими для подальших дій.

Дев'ята стадія моделі стратегічного планування являє собою корегування деяких сторін управлінського рішення з економічних питань, а також дій суб'єктів регулювання економічної ситуації. Наявність суб'єктивних і об'єктивних факторів в економічному середовищі впливає на саму ситуацію. Тому у ході регулювання виникає потреба внесення якихось змін з тим, щоб ситуація була стабільною і розвивалася у наміченому руслі. Чим щільніше пророблені попередні стадії моделі стратегічного планування, тим нижче ймовірність внесення корективів. Крім того, досвід виконання рішень на основі стратегічного планування дає можливість накопичувати його з тим, щоб використовувати при розробці нових рішень, що регулюють економічні відносини. Відпрацьована система процесу стратегічного планування дає можливість суттєво знизити вплив суб'єктивних факторів, конструювати управлінське рішення на основі об'єктивних закономірностей розвитку економічної ситуації і в подальшому приймати ефективні управлінські акти.

⇒ Стратегічне планування в сталому розвитку економіки регіонів має значний потенціал. Воно переорієнтує діяльність органів регіонального управління на ефективний результат, виходячи із існуючих реалій і можливостей самого органу, а також веде до інтеграційно-координальних зв'язків з іншими суб'єктами території.

Стратегічне планування в сталому розвитку економіки регіонів уявляє собою низку здійснюваних дій, які в сукупності складають модель. Модель стратегічного планування складає дев'ять стадій безпосередньо пов'язаних між собою, які накопичують результат і передають його на інший рівень, який є основою подальшої реалізації державного управління.

Література.

1. Лаптев В. В. О советском хозяйствовании и праве / В. Лаптев // Советское государство и право. – 1959. – № 4. – С. 176–183.

2. Qvinn B. J. Strategies for Change. The Strategy Process. Prentice / B. J. Qvinn. – Holl : Englewood Cliffs. New Jersey. – 1988. – 279 p.

3. Патута М. Г., Калина А. В. Прогнозування та макроекономічне планування / М. Патута, А. Калина. – К. : Основи, 1998. – 257 с.

4. Эффективность государственного управления : [пер. с англ. / общ. ред. С. А. Батчикова, С. Ю. Глазьева]. – М. : Фонд «За экон. Грамотность» : Рос. экон. журн.: АО «Консалтбанкир», 1998. – 846 с.

5. Крайник О. Планування регіонального економічного розвитку / О. Крайник // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президенті України. – К. : УАДУ, 2000. – В.1. – Ч.IV. – С. 217–224.

УДК 502.5:332.142.6

Павло Березінський

ІСТОРИЧНІ ТИПИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Стаття присвячена необхідності розуміння на сучасному етапі взаємозв'язку розвитку суспільства й природи як коеволуційного феномену. Цей аспект вимагає вивчення історичних типів взаємодії суспільства з природним середовищем для адекватного сприйняття сучасного екостану в Україні.

Ключові слова: збирально-привласнюючий тип природокористування, виробничо-продуктивний тип природокористування, інноваційно-конструктивістський тип природокористування, екологічна криза, юридичне світосприйняття.

Постановка проблеми

Безліч видів взаємодії людини і суспільства з природним середовищем на різних етапах їх існування умовно можна назвати природокористуванням. У літературі воно визначається як процес взаємодії людини з природою, що здійснюється за допомогою тих чи інших способів включення природних об'єктів у сферу життєдіяльності людини з метою задоволення її різноманітних потреб [1, 6]. Питання вибору найбільш оптимального типу природокористування, на думку автора, на сьогоднішній день повинно бути одним з перших на порядку денному урядовців у галузі формування екологічної політики держави України, адже існуючий екологічний стан країни вимагає необхідності розуміння та юридичного закріплення взаємозв'язку розвитку суспільства й природи як коеволуційного феномену.

Необхідно зазначити, що в юридичній та екологічній літературі не існує чіткої класифікації історичних типів природокористування, але деякими авторами все ж таки висловлюються з цього приводу різноманітні точки зору. Зазвичай така типізація враховує лише тілесне (біологічне та фізичне) існуван-

Аналіз останніх досліджень і публікацій

ня людства, яке не охоплює інші форми людського буття та розвитку суспільства. Так, зокрема, такий вчений, як Джигирей В. С., в історії взаємодії суспільства і природи виділяє три стадії, які, по суті, є «різними етапами розвитку на нашій планеті глобальної соціоекосистеми, - незамкнено, частково замкнено, замкнено» [2, 19]. Бойчук Ю. Д. називає мисливсько-збирацьку, аграрну, індустріальну та постіндустріальну (інформаційну) стадії [3, 13-16]. Каракаш І. І. з цього ж питання зазначає, що «визначення етапності та поступовості розвитку людського існування у природному середовищі дозволяє виділити такі основні (чотири) типи природокористування, кожному з яких відповідає певний рівень економічного і демографічного розвитку: збирально-привласнюючий; виробничо-продуктивний; інноваційно-конструктивістський, ноосферний або інформаційний» [1, 6]. Таким чином, всі точки зору майже схожі між собою за змістом, за винятком того, що типи природокористування у кожного автора мають дещо різні назви. З огляду на це, у статті автором пропонується більш конкретно розглянути суть кожного з вищеперелічених типів, взявши за основу класифікацію стадій взаємодії суспільства з природою, запропоновану Каракашем І. І., бо вона, як вважає автор, є найбільш повною та такою, що надає можливість в повній мірі розкрити зміст поставленого питання.

На сучасному етапі розвитку цивілізації панує інноваційно-конструктивістське природокористування, але воно себе вже морально вичерпало. При такому типі природокористування та рівні економічного розвитку виробництва продовольства людство здатне існувати в кількості до 9 млрд, який прогнозується на планеті приблизно у середині XXI ст., а якщо точніше, то вже у 2030 році. Тому необхідно формування якісно нового типу, який би був закріплений державою в якості провідного завдання у розробці екологічної політики країни.

Розтлумачити зміст історичних типів природокористування та проілюструвати ставлення людини і суспільства до природи у різні історичні проміжки часу для адекватного (системного) сприйняття сучасного екостану в Україні і вироблення необхідного типу мислення (ставлення) відносно навколишнього природного середовища та його правове визначення в екологічній політиці держави України.

Збирально-привласнююче природокористування характерно для первісного етапу розвитку людського суспільства. «Дарунки» природи привласнювалися за допомогою збирання, полювання та рибальства. Демографічна ємність, тобто здатність природи містити відповідну кількість населення при певному способі існування у найбільш оптимальних (степових і лісостепових) цензах, становила від 8 до 17 осіб на квадратний кілометр. При зазначеному способі існування ріст народонаселення був обмеженим, цілком залежав від природної продуктивності природного середовища і міг відбуватися лише за рахунок скорочення і знищення інших біологічних видів, що становлять для людини харчову й іншу ресурсну базу [1, 6]. Скорочення чисельності великих тварин підвищило інтерес первісних мисливців до дрібних і середніх. Із цим пов'язана поява в кінці палеоліту мисливських знарядь (гачків для ловлі риби, луків та стріл, пасток і капканів).

У людей неоліту виникає система полювання, заснована на знанні особливостей екології і поведінки тварин. Вироблені на практиці уявлення про раціональні принципи використання природних ресурсів, від чого повністю залежало процвітання первісної общини, закріпили-

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета

Виклад основного матеріалу